

Dobrogea, mozaic etnic, model de convietuire fara prejudecati a minoritatilor cu populatia majoritara

(din proiectul Academia Interculturala Constanteana)

Anaid Tavitian

Dobrogea, taramul dintre ape, cu bogatul sau trecut istoric, fabulos spatiu geografic si spiritual a fost si este un pretios model de convietuire interconfesionala si etnica.

Oamenii de cultura atat din tara cat si din strainatate, preocupati de trecutul poporului roman, au numit Dobrogea “leaganul culturii si spiritualitatii poporului nostru”. Si daca spiritualitatea este trasatura fundamentala a acestui spatiu, toleranta rezulta din aceasta trasatura caracteristica locuitorilor ei, uniti in diversitatea lor.

Pamantul romanesc dintre Dunare si Mare a avut o evolutie extreme de bogata si interesanta, la care si-au adus contributia – alaturi de romani –toate etniile constituite in minoritati, ceea ce a facut ca Dobrogea sa fie demult o Europa la scara redusa.

Armenii s-au asezat pe pamantul romanesc la inceputul secolului al IX-lea. Mai intai in Transilvania, Basarabia apoi in Moldova, Muntenia si ceva mai tarziu in Dobrogea. Armenii s-au bucurat de calda si frateasca ospitalitate a poporului roman, s-au simtit intotdeauna partasi la izbanzile dobandite in dezvoltarea economica-sociala a tarii , iar la vreme de rastriste au luat parte la bataliile purtate pentru apararea patriei comune.

Armenii, ca minoritate etnica, au o indelungata experienta de convietuire armonioasa cu romanii si alte nationalitati, prezenta lor pe teritoriile romanesti fiind atestata inca de la inceputul mileniul I al erei noastre de piatra tombala din Cetatea Alba iar vocatia lor de constructori prin intemeierea asezarilor de la Gherla si Dumbraveni.

Intalnind conditii favorabile si un popor deschis si prietenos, armenii au dat culturii si stiintei romanesti personalitati de seama.

Puternice colonii de armeni s-au constituit la Lemberg si la Venetia, aceasta din urma fiind centrul European al comertului levantin. La Constantinopol, cat si in porturile Marii Negre, ei detineau pozitii economice importante, fiind bancheri si organizatori ai marelui negot, mediator de seama ai comertului dintre Orient si Occident. In aceasta calitate armenii atingeau frecvent orasele si porturile de la gurile Dunarii si taramul de vest al Marii Negre unde s-au asezat intr-un numar mare, avand adesea un rol important in viata economica si spirituala a acestor locuri. Silistra este primul dintre orasele dobrogene in care armenii sunt atestati din anul 1630. Vechimea comunitatii armene din Babadag se situeaza spre inceputul secolului al xv-lea. Evilia Celebi spahiu si calator otoman, referindu-se in notele sale la legaturile romanilor cu alte etnii, scria:”Ei (romanii) traiesc in buna relatii cu cei din neamul armenesc. Dr. Camille Allard, insarcinat cu serviciul medical de pe langa Misiunea Franceza pentru poduri si sosele in regiunea dunareana, un pasionat de antropologie si etnografie, in lucrarea “Misiunea medicala in Tataria – Dobrogea (Paris, 1857)” mentiona ca in anul 1855, in Dobrogea se intalnesc turci, tatarsi, bulgari, rusi de diverse rase, valahi, nemti, evrei, greci, armeni, tigani.

Si alti calatori straini si autohtoni mentioneaza in amintirile lor prezenta armenilor in Constanta. Astfel, Grigore I. Auneanu, printre cei dintai functionari romani de dupa Razboiul de Independenta care au pasit pe pamantul Dobrogei la 19 noiembrie 1878, nota in "Amintiri asupra trecutului (Constanta, 1937)": "Populatia orasului era compusa din greci si tatarii in majoritate, apoi armeni, bulgari, putini turci ca si evrei de rit spaniol, caraim si galitieni. Locuitorii orasului aflati la anexare erau binevoitori fata de romani si-i primeau cu placere in locuintele lor, mai ales ca mai toti locuitorii erau in contact cu agricultorii romani din stanga Dunarii, veniti de mult timp pe aceste locuri cunosteau limba romaneasca. Biserici au fost: Greaca, Catolica, Armeana si Bulgara care sunt si in prezent, iar Geamii mai multe, din care principala era cea din strada Carol de acum. Sinagoga, numai cea din strada C.A.Rosetti unde era case vechi din scandura sip e la anul 1882 – 1883, a inceput a se cladi casele "Aleon", iar nu ca ar fi existat inaintea venirii romanilor dupa cum sustin unii istorici."

Armenii s-au aflat in administratia orasului Constanta si inainte de anul 1878. In epoca tanzimatului asigurandu-se libertatea constiintei religioase, a populatiilor din Imperiul Otoman (1856), s-a acordat drept de reprezentare proportionala in organele administrative comunitatilor religioase diferite dupa criteriul religios (musulman, ortodox, catholic, mosaic etc); numele inscrise in izvoarele "salname" ii indica functionari reprezentand aceste categorii etnico-confesionale.

Toate minoritatile s-au bucurat de un tratament egal si tolerant. Edificatoare este participarea locuitorilor de alte nationalitati la activitatea politica, economica si culturala. De pilda, din primul Consiliu Comunal Constanta constituit la 12.12.1878 faceau parte si reprezentantii nationalitatilor. Din cei 150 de consilieri care au condus destinele urbei in perioada 1878 – 1928 s-au numarat si 8 armeni. In anul 1925 a fost numit ajutor de primar al Constantei, Kirkor Zambaccian. Grigore M. Grigoriu, un fruntas al comunitatii armenilor si un mare filantrop a fost ajutor de primar intre anii 1913 – 1920. Gabriel Frenkian, personalitate marcanta in viata economica si sociala a urbei tomitane, decorat cu Ordinul Coroana Romaniei a fost in mai multe randuri presedinte al Camerei de Comert si membru in Consiliul Comunal. A fost de asemenea presedinte al Lojei Masonice din Constanta, a inaltat pe strada Mircea cel Batran nr.16 un impozant edificiu care a fost primul sediu al Postei comunale.

Comunitatea armeana din Constanta se poate mandri cu conationali care s-au remarcat in viata stiintifica si culturala a Romaniei si nu numai. Sa amintim pe Bergi Asgian, prof. univ. dr. , membru al Academiei de Stiinte Medicale, Garabet Kumbetlian, prof. univ. dr. ing., membru al Academiei Tehnice, prof. univ. dr. Grigore Pambuccian, prof. univ. Mihai Chircor, fratii Haic, Jeny Arsavir Acterian, Ervart Seropian, prov. Univ. dr. , intemeietorul scolii romanesti de alergologie, graficianul Cik Damadian, scriitorii si publicistii, Vartan Arachelian , Bogdan Caus (Arsag Bogosian), Sergiu Selian, Aram Frenkian, juristul Hurmuz Arnavorian – membru al Legatiei romane la Conferinta de pace de la Paris, diplomatul Hrant Torosian, Onik Toklatian – capitan de cursa lunga, distins in anul 1942 pentru merite deosebite in slujba tarii cu Ordinul Coroana Romaniei cu spada si Pamblica de virtute militara in grad de cavalier, violonistul Varujan Kozaghian, jazz-man-ul Harry Tavitian, regizoarea de teatru Anca Ovanez Dorosenko.

In perioada interbelica armenii au desfasurat o bogata si sustinuta activitate culturala in cadrul cluburilor si asociatiilor constituite la inceputul veacului al xx-lea .In 1901 ia nastere asociatia culturala "Arax", iar in 1924 "Erevan".Pe parcursul timpului se infiinteaza si alte asociatii si uniuni cu profil cultural-artistic.Multe din manifestari se desfasurau in sala "Elpis", a comunitatii elene,"Arax" si la "Cazino". Prima dovada in acest sens este o cerere semnata de Misacov Museh, adresata Primariei prin care solicita aprobarea de a prezenta la 21 aprilie 1925 comedia "Somnambulul noptii" (de catre asociatia artistica"Erevan").La scurt timp, o alta asociatie cultural cerea aprobarea reprezentarii unei cunoscute operete armenesti, "Arsin malala".Alte organizatii care solicitau aprobarea reprezentarii de spectacole, tot in limba armeana, erau "Hânceac" si "Societatea dramatic armeana". Membrii comunitatii armenice participa active la viata urbei tomitane. De pilda, la manifestarile cercului literar-stiintific"Ovidiu", infiintat de publicistul si scriitorul Petru Vulcan, care se organizau in saloanele clubului comercial de la parterul Hotelului "Panaiot", de pe strada Elena(azi N.Titulescu) il intalnim in dese recitaluri de poezie sip e armeanul M.Parseghian, membru al comitetului de organizare. La 17 august 1915, mentiona ziarul"Dacia", la Liceul "Mircea cel Batran" avea loc prima sezatoare cultural patronata de Elena Vacarescu, cu concursul poetilor Ion Minulescu, Victor Eftimiu si Cincinat Pavelescu. La sfarsitul sezatorii, violonistul Krikor Zambaccian (nimeni altul decat viitorul critic de arta si mare colectionar, caruia I.Minulescu i-a dedicate poezia "Sosesc corabiile"), tenorul liric Aralti si pianistul Teodor Fuchs, a oferit participantilor un moment muzical. Armenii constanteni au fost colaboratori active in perioada interbelica la publicatiile ce apareau la Pontul Euxin.Printre acestia se cuvine sa amintim pe Hurmuz Aznavorian, a carui semnatura o intalnim in revista "Justitia Dobrogei", infiintata in 1924, critical Kirkor Zambaccian, M.P.Parseghian, in "Analele Dobrogei", K.Pambuccian in "Tinerimea Romana", s.a. In randul scriitorilor de limba armeana care au activat la Constanta si-au publicat in volume, in reviste, din tara si diaspora, se numara dr.Sahaghian Aram-Salpy, prof.Nisanian Kirkor, poetul Manuc Ananian, colaborator al publicatiilor armenesti din tara si al unor cotidiene armenesti din strainatate; Garabet Pilosian, culegator de versuri populare armenesti, el insusi un autentic prozator si poet.Armenii constanteni au avut si o publicatie proprie: primul ziar in limba armeana din Romania, a purtat numele de "Maro"(Maria). La "Expozitia Jubiliara a Dobrogei" deschisa in salile Cazinoului la 28 octombrie 1928, au fost prezentate produse dobrogene, obiecte etnografice, instrumente musicale, lucrari cu insemnele ortodoxiei, simboluri ale cultului mozaic, musulman, catolic, armean(grigorian). In salonul rezervat industriei locale au fost expuse placaje de bazalt realizate de firma"Damadian", produsele fabricii de zaharoase apartinand armeanului Horen.

Dupa 23 august 1944 ia fiinta Frontul Armeniei, transformat ulterior, in Comitetul Democrat Armean. Asemenea organizatii sunt alcatuite si-n cadrul altor comunitati: turco-tatare, grecesti , albaneze, evreiesti.In ciuda oprelistilor de tot felul – incepand cu articole critice publicate in oficiosul local al partidului si continuind cu amestecul direct al politrucilor – activitatea cultural s-a concetrat preponderent, pe promovarea valorilor traditionale ale culturii poporului armean.Astfel, corul "Sevan", numarand peste 80 de persoane, a reprezentat vreme de mai multi ani mandria constantenilor, sustinand la Constanta si pe litoral, concerte care au incantat publicul meloman.Meritul principal revenind animatorului sau, dirijorul P. Manuelian, elev al marelui compositor Komitas. O

frumoasa evolutie a avut si formatia de dansuri populare armenesti. In epoca a activat si o formative de muzica usoara si o echipa de teatru care a pus in scena piese din repertoriul clasic armean. Biblioteca comunitatii numarand cateva mii de volume, in limbile armeana, romana si franceza, inregistrau o mare afluenta de cititori de toate varstele. In anul 1953, Comitetul Democrat Armean, ca si celelalte organizatii similare ale minoritatilor nationale, sunt dizolvate.

In 1989, prabusirea regimului totalitar a creat largi posibilitati de revigorare si pentru comunitatea armeana. La 7 februarie 1990 se puneau bazele Uniunii Armenilor din Romania, care a capatat statut oficial in aprilie 1990. La Constanta, armenii, atat cati au mai ramas, au inceput sa se adune in jurul Uniunii. Obiectivul in jurul caruia s-au concentrate este cursul de invatare a limbii materne. O atentie deosebita se acorda si manifestarilor cultural-artistice. Membrii comunitatii participa cu bucurie la actiuni comune, alaturi de alte etnii din Constanta: expozitii de costume nationale, simpozioane, evocari pe teme privind obiceiurile si traditiile minoritatilor din Dobrogea.

Pentru istoria gandirii in aceasta atat de delicate problema a convietuirii dintre oameni de origini diferite, romanii si minoritatile trairtoare in Dobrogea ofera o superba lectie de sentiment nobil si inaltime filosofica, cu o splendida valoare de simbol.